

**ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ
МОВ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ПОЛЬСЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ
ЛІТЕРАТУРИ)**

Олег СЛЮСАР,

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Україна
o.slusar@chnu.edu.ua

**PHRASEOLOGICAL ASPECT IN THE STUDY OF FOREIGN
LANGUAGES (ON THE BASE OF WORKS OF POLISH
ARTISTIC LITERATURE)**

Oleg SLIUSAR,

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University,
ORCID ID: 0000-0002-1382-3394, Researcher ID: S-5743-2016.

Slusar Oleg. Phraseological aspect in the study of foreign languages (on the base of works of Polish artistic literature). As part of scientific research and participation in the international academic exchange program Erasmus+ Staff Teaching, the literary works of modern and classical Polish poets and writers were analyzed from the perspective of the use of phraseological units in their work, as well as their impact on the study of Polish as a foreign language.

The relevance of the research lies in revealing the impact of phraseological units on the study of foreign languages, in particular the Polish language. **The chronological framework** covers the analysis of the works of Polish writers of the late 16th – early 21st centuries. Consideration of this issue led to the use of the following **research methods**, among which the method of theoretical, combined with practical, analysis made it possible to establish the ways of using Polish idioms in literary works and their impact on the study of foreign languages, while the syntactic-semantic method of analyzing the texts of Polish writers indicated the importance of the use of phraseological units not only in the works of classics, but also in modern Polish literature.

Scientific novelty. For the first time, the influence of phraseological units used in the works of Polish poets and writers on the study of Polish as a foreign language has been analyzed.

Conclusions. The analysis clearly indicates the positive influence, especially of modern poets and writers, on the study of foreign languages through reading foreign literary works and phraseological units in particular, which significantly expand the practical use of the vocabulary of students and pupils of Ukrainian educational institutions.

Keywords: *study of foreign languages, phraseology, Polish language, idioms, phraseological units.*

Вступ. Протягом багатьох століть художня література була та залишається вагомим чинником у вивченні іноземних мов, вона в значній мірі допомагає учням та студентам розширити свій словниковий запас, покращити навички читання та сприяє загальному розумінню іноземної мови і культури. Читання творів іноземною мовою дозволяє збільшити не тільки словниковий запас, але й поринути в культуру, менталітет та повсякденне життя носіїв мови.

У процесі вивчення іноземних мов значне місце займають літературні твори, вони є чудовим знаряддям, яке не тільки урізноманітнює, але й збагачує процес засвоєння іноземної мови. Читання книжок мовою оригіналу надає можливість опанувати нові слова та граматичні структури в оригінальному контексті, що значно полегшує процес запам'ятовування і розуміння нових слів. Крім цього, літературні твори розвивають вміння критичного мислення та аналізу тексту, що, в свою чергу, сприяє поглибленню знань про країни, які є користувачами певної іноземної мови.

У «Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» в пункті 5.2.1.1 зазначено, що «Лексична компетенція – знання

і здатність використовувати мовний словниковий запас – складається з лексичних та граматичних елементів. Лексичні елементи включають: розмовні вирази/формули, в тому числі прямі експоненти мовленнєвих функцій, прислів'я, архаїзми, фразеологізми та інші стійкі словосполучення»¹.

У згаданих вище рекомендаціях загальні підходи до вивчення іноземних мов з використанням художньої літератури виокремлено в трьох рубриках:

а) за допомогою автентичного використання мови одним з наступних способів: читання немодифікованих, неградуйованих, автентичних письмових текстів (газети, журнали, оповідання, романи, реклами та ін.);

б) шляхом прямого сприйняття спеціально відібраних (напр., градуйованих) усних висловлювань та письмових текстів (доступних для опрацювання);

в) самостійно, за допомогою (керованої) самоосвіти, слідуючи самостійно визначеним цілям та використовуючи доступні інструктивні засоби².

Диверсифікація стратегій з вивчення іноземних мов є невід'ємною частиною кожного навчального дидактичного процесу, а розміщення в сучасних шкільних підручниках³ розділів, присвячених

¹ Zahalnoievropeiski rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia, pid red. S. Iu. Nikolaieva [Pan-European recommendations on language education: learning, teaching, assessment, edited by S. Yu. Nikolaiev], Kyiv: Lenvit, 2003, P. 165-166 [in Ukrainian].

² Ibidem, P. 210-211.

³ Voitseva O., Buchatska T. Polska mova (7-y rik navchannia) pidruchnyk dlia 7 klasu zakladiv serednoi osvity. 2-he vydannia, pereroblene [Polish language (7th year of study) textbook for 7th grade of secondary education institutions. 2nd edition, revised], Chernivtsi: Bukrek, 2020, P. 239 [in Ukrainian].

фразеологізм, є нагальною потребою сьогодення, хоча часто вони потребують доопрацювання.

Актуальність досліджень полягає в розкритті впливу фразеологізмів на вивчення іноземних мов, зокрема польської мови. **Хронологічні рамки** охоплюють аналіз творів польських письменників кінця XVI – початку XXI століття. Розгляд даної проблематики зумовив використання наступних **методів дослідження**, серед яких метод *теоретичного*, в поєднанні з *практичним*, аналізу надав можливість встановити способи вживання польських ідіом в літературних творах та їх вплив на вивчення іноземних мов, натомість *синтаксично-семантичний* метод аналізу текстів польських літераторів вказав на важливість використання фразеологізмів не тільки в роботах класиків, але й сучасної польської літератури.

Наукова новизна. Вперше проаналізовано вплив фразеологізмів, використаних в творах польських поетів та письменників, на вивчення польської мови як іноземної мови.

В «Словнику фразеологізмів української мови», який містить 7922 фразеологічні одиниці наведено таке визначення фразеологізму: «Фразеологізм – це своєрідні мовні знаки, які становлять основу національного обличчя кожної мови, бо в них, як ні в жодній іншій мовній одиниці, яскраво виявляється специфічний національний колорит, особливості образного народного мислення, власне національне сприйняття «мовної картини світу», віддзеркалення характеристичних особливостей культури й побуту, народних звичаїв, історичного минулого тощо»⁴.

Варто також вказати ще одне словникове визначення фразеологізму: «Під фразеологізмом у Словнику прийнято розуміти мовну одиницю, що виражає специфічне фразеологічне значення, створюване здебільшого внаслідок метафоричного переосмислення вільного словосполучення, граматичні категорії і має постійний, відтворюваний за традицією склад компонентів, які втратили лексичну самостійність, а також є членом речення»⁵.

Фразеологізм також є найскладнішою номінативною одиницею, яка передає поняття через його прикметні ознаки або метафору, додає образності не тільки художньому літературному твору, але й звичайному повсякденному спілкуванню. Фразеологізми допомагають описати предмет чи особу, їх ознаки, спосіб вчинення дії, вони не тільки надають інформацію про них, але й значно деталізують такий опис. Завдяки своєму образно-порівняльному характеру, фразеологізми значно насичують текст експресивністю та надають йому особливе значення.

У сучасному мовознавстві, відповідно до семантичної класифікації В. В. Виноградова, розрізняють три типи фразеологізмів: фразеологічні

зрощення, фразеологічні єдності та фразеологізми сполучення.

З огляду на кількість граматично-семантичних елементів фразеологічної конструкції варто виокремити три основні типи фразеологізмів:

1. Фразеологічні словосполучення – це словосполучення об'єднані синтактичною неподільністю компонентів та не метафоричністю (наприклад, укр. *ось тобі й на* – пол. *a to ci dopiero*, укр. *шкода й гадки* – пол. *szkoda i myśli* та інші);

2. Фразеологічні сполучення – це стійкі, семантично подільні мовні звороти, в яких один з компонентів має самостійне стійке значення, що конкретизується у постійному зв'язку з іншими словами (наприклад, укр. *братня душа* – пол. *bratnia dusza*, укр. *дійна корова* – пол. *dojna krowa*, укр. *неозброєним оком* – пол. *gołym okiem* та інші);

3. Фразеологічні вирази – це стійкі за складом і вживанням семантично подільні звороти, які складаються зі слів із вільним значенням, але використовуються як готові мовні одиниці з постійним лексичним складом⁶. Найчастіше вони представлені прислів'ями, приказками та афоризмами (наприклад, укр. *язик до Києва доведе* – пол. *kto pyta, nie błądzi*; укр. *давня любов не ржавіє* – пол. *stara miłość nie rdzewieje*, укр. *на безрибі й і рак риба* – пол. *na bezrybiu i rak ryba* та інші).

Серед всіх польських та українських фразеологізмів важливо виокремити дві групи: інтернаціональні звороти (наприклад, укр. *Дамоклів меч* – пол. *miecz Damoklesa*, укр. *око за око* – пол. *oko za oko*, укр. *земля обітована* – пол. *ziemia obiecana*) та ідіоми (наприклад, укр. *кусати собі лікті* – пол. *pluć sobie w brode*, укр. *мати скупу душу* – пол. *mieć węża w kieszeni*, укр. *розбити глека* – пол. *drzeć z kimś koty* та інші).

Для вивчення польської мови як іноземної важливим є власне засвоєння польських ідіом, адже ідіома – це фразеологізм, але з національним колоритом, зрозумілий тільки для користувачів певної мови, тобто якщо учень чи студент оволодіє більшістю польських ідіом, то він значно впевненіше почуватиметься під час спілкування в іншомовному середовищі.

У. Графф визначає ідіому як синтактичну чи структурну форму, яка є специфічною для певної мови. Частина мовознавців ототожнює ідіоми з фразеологізмами, в той час як інші інтерпретують ідіому як підпорядковане поняття ширшому поняттю фразеологізм. У ширшому значенні фразеологізми – це не тільки ідіоматичні звороти, значення яких виникає зі значень окремих складових, а будь-які сталі вирази, які характеризуються синтактичною складністю, в тому числі ідіоми і колокації.

Загальновідомими є такі польські ідіоми як: пол. *urwanie głowy* – укр. *зайнятий як бджола* (бути дуже зайнятим), пол. *piąte koło u wozu* – укр. *п'яте колесо*

⁴ Slovník frazeologizmů ukrajinštiny [Dictionary of Ukrainian phraseology], red. V. M. Bilonozhenko, I. S. Hnatiuk, V. V. Diatchuk, N. M. Nerovnia, T. O. Fedorenko, Kyiv: Naukova dumka, 2003, P. 3 [in Ukrainian].

⁵ Frazeologichnyi slovník ukrajinštiny [Phraseological dictionary of Ukrainian language], red. V. M. Bilonozhenko, V. O. Vynnyk, I. S. Hnatiuk, V. J. Horobets, V. V. Diatchuk, V. P. Zabelina, N. M. Nerovnia, N. I. Pashkovska, O. I. Petrovska, N. P. Romaniuk, T. O. Fedorenko, L. A. Yurchuk, Kyiv: Naukova dumka, 1993, P. 4 [in Ukrainian].

⁶ Vlasenko L. V., Tryhub I. P. Frazeologichni odynitsi ta yikh klasyfikatsiia [Phraseological units and their classification], Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu, Seriya: Filolohiia, Odesa, 2019, № 39, Tom 3, P. 12. [in Ukrainian].

до воза (зайвий, непотрібний), пол. *flaki z olejem* – укр. *тельбухи в олії* (бути дуже нудним), пол. *na czarną godzinę* – укр. *на чорний день* (на важкі часи).

На ідіомах, як і колокаціях, часто зосереджують свою увагу викладачі та вчителі іноземних мов, з огляду на те, що вони є численною групою винятків з правил, якими вже володіє учень чи студент, тому ідіоми називають ще виразами, характерними тільки для даної мови, які не можна дослівно перекласти іншою мовою. Такі визначення не є точними, тому що деякі ідіоми можуть запозичатися до інших мов та ставати універсальними для більшої кількості мов.

Незважаючи на те, що деякі дослідники вважають, що «Літературні твори іноземною мовою є нудними, важкими і тому зовсім не потрібними на уроках з вивчення іноземних мов»⁷, то переважна більшість дидактиків іноземних мов має протилежну думку, а саме, ще в далекому XVII столітті відомий чеський педагог та філософ Я. А. Коменський в своїх дидактичних працях наголошував на тому, що читання літературних творів має величезне значення для засвоєння іноземної мови: «Кожну мову краще вивчати не з правил, а на практиці, тобто якнайчастіше слухаючи, читаючи, перечитуючи...»⁸.

У залежності від рівня володіння іноземною мовою учня чи студента, вчитель чи викладач може самостійно підібрати твори художньої літератури для їх аналізу та засвоєння нових слів і їх комбінацій. Приміром, у поетичних творах, які є найважчими для опрацювання на заняттях та для самостійного опрацювання, знаходимо часто значну кількість художніх картин світу, вираз емоцій, поетичні афоризми та фразеологізми.

Драматичні твори, в свою чергу, насичені діалогами та людськими взаєминами, що значно розширює горизонти читача.

Романи, або уривки романів, іноземних письменників дають уявлення про сюжет і персонажів, надають можливість учням та студентам використати лексику з описів таких персонажів на заняттях з іноземних мов.

Надзвичайно корисними та важливими для вивчення іноземних, особливо для початківців, є короткі розповіді, а саме, новели, які надають можливість у відносно короткий проміжок часу зрозуміти основні граматичні структури та опанувати нові слова.

Вагоме місце в художніх творах займає використання значної кількості метафор, фразеологічних зворотів та архаїзмів, які рідко зустрічаються в звичайних навчальних матеріалах. Поринаячи в контекст епохи та відповідність даного перекладу, учень та студент не тільки правильно розуміють сенс таких виразів, але значною мірою розвивають свої навички використання іноземної мови в повсякденному мовленні.

Видатний польський фразеолог Станіслав Скорупка провів класифікацію всіх зв'язків між словами відповідно до двох різних критеріїв: формального

та семантичного критерію. Формальним критерієм є граматичний характер слів, які входять до складу словосполучення та вид синтактичного зв'язку між цими словами. З цієї точки зору виокремлюємо вирази, фрази та словосполучення. Вираз – це сукупність щонайменше двох слів, що складають синтаксичне ціле та мають іменний (номінативний) характер. Центром виразу в польській мові зазвичай є іменник чи прикметник, іноді також прикметникова дієприкметникова форма, або навіть прислівник, наприклад, пол. *fala morska* – укр. *морська хвиля*, пол. *fala upałów* – укр. *період (хвиля) спеки*, пол. *kraina mlekiem i miodem płynąca* – укр. *край, де тече молоко і мед (земля обітована)*, пол. *wielce szanowny* – укр. *вельмишановний*, пол. *skłonny do pieniactwa* – укр. *схильний до сутяжництва*, пол. *świeżo malowany* – укр. *свіжоофарбований*, пол. *zbyt późno* – укр. *занадто пізно*. До виразів також належать будь-які сталі польські прийменникові, прислівникові та сполучникові зв'язки, такі як: пол. *na bok* – укр. *на бік*, пол. *co chwila* – укр. *час від часу*, пол. *po krzyżu* – укр. *таємно*, пол. *jak również* – укр. *а також*.

Фразеологічний зворот – це сукупність синтаксично пов'язаних слів, в якому основний елемент має вербальний характер. Центром звороту в польській мові є дієслово або невідмінювана дієприкметник, наприклад, пол. *ruszyć z kopyta* – укр. *зірватися з місця*, пол. *pleść trzy po trzy* – укр. *верзти нісенітницю*, пол. *jeść łapczywie* – укр. *їсти жадібно*, пол. *prawdę mówiąc* – укр. *правду кажучи (насправді)*, пол. *wziąwszy pod uwagę* – укр. *взявши до уваги (врахувавши)*. Більш розгорнута фраза зазвичай містить вираз, стосовно якого зворот є в певному сенсі складеним словосполученням домінантного рівня, наприклад, пол. *wpaść w czarną rozpacz* – укр. *впасти в чорний відчай*, де в якості компонента звороту можна виділити вираз пол. *czarna rozpacz* – укр. *чорний відчай*.

Словосполучення – це сукупність слів, що складаються з номінальних та вербальних членів, у формі речення. Прості словосполучення можуть мати форму простого речення, наприклад, пол. *burza huczy* – укр. *гроза гуркоче*, пол. *sztandary łopoczą na wietrze* – укр. *прапори (знамена) майорять на вітрі*, пол. *serce boli* – укр. *серце болить*; складніші фрази можуть мати форму складних речень, наприклад, пол. *nie ma tego złego, co by na dobre nie wyszło* – укр. *немає лиха без добра*. Однак слід розрізняти поняття словосполучення та поняття речення. Кожне словосполучення має форму речення, але не кожне речення є словосполученням. Речення – це ширше поняття, ніж фразеологія. Фразеологія включає лише ті речення, які є більш-менш поширеними, часто повторюються в одній і тій самій формі та в одному порядку слів. З огляду на це, фразеологічні звороти включають усілякі прислів'я, сентенції, приказки, приповідки та приказки⁹.

Найстарші польські словники, які датуються XVII століттям (Г. Кнапіуш «Thesaurus

⁷ Mihułka D. «Tekst literacki pomostem w procesie poznawania siebie i innych» [Literary text as a bridge in the process of getting to know oneself and others], *Języki Obce w Szkole* [Foreign Languages at School], Nr 1, Warszawa, 2003, P. 102-108 [in Polish].

⁸ Komenskyi Ya. A. *Vybrani pedahohichni tvory*, Tom 1, Kyiv, 1940, P. 133 [in Ukrainian].

⁹ Skorupka S. *Słownik frazeologiczny języka polskiego* [Phraseological dictionary of the Polish language], Warszawa: Wiedza powszechna, 1977, Tom I, P. 788 [in Polish].

polono-latino-graecus», м. Краків, 1621 р.), XVIII століттям (М. А. Троц «Nowy dykcjonariusz, to jest Mownik polsko-niemiecko-francuski», м. Лейпциг, 1764 р.) та XIX століттям (С. Б. Лінде «Słownik języka polskiego», м. Варшава, 1807-1814 pp.) містять перші польські зареєстровані фразеологічні зв'язки, натомість сучасні фразеологічні словники такі як словник П. Мюльднера-Нецковського, Л. Мюльднера-Нецковського¹⁰, містить понад 207000 фразеологічних зворотів польської мови, що надає можливість в повній мірі зануритись в польську фразеологію та допомагає як опановувати цю мову іноземцям, так і розширити свій кругозір корінним полякам.

Сучасні твори розвивають сучасну лексику і сленг, натомість твори польської класичної літератури, таких поетів і письменників як Адам Міцкевич, Юліуш Словацький, Генрик Сенкевич, Александр Фредро, Александр Моргенбессер чи Ян Кохановський, що належать до шедеврів світової літератури, допомагають краще зрозуміти історію, звичаї та культуру польського народу.

У творах кожного зі згаданих вище польських літературних діячів знаходимо фразеологічні звороти, а саме:

1. Александер Фредро в комедії «*Zemsta*» (укр. «Помста») використовує такі фразеологізми: пол. *jabłko niezgody* – укр. яблуко розбрату, пол. *czego się czepiasz, jak rzep psiego ogona* – укр. причепився як реп'ях до кожуха (у собачий хвіст), пол. *między młotem a kowadłem* – укр. між молотом і ковадлом (наковальню), пол. *zakopać topór wojenny* – укр. закопати сокиру війни; пол. *zakazany owoc* – укр. заборонений плід, пол. *drzeć z kimś koty* – укр. сваритися з кимось, пол. *jak pies z kotem* – укр. як пес з котом;

2. Генрик Сенкевич в романі «*Krzyżacy*» (укр. «Хрестоносці») використовує такі фразеологізми: пол. *bić się jak lwy* – укр. битися як леви, пол. *mieć kogoś na języku* – укр. пліткувати про когось, пол. *być w opałach* – укр. бути в небезпеці.

У своїх творах Генрик Сенкевич не тільки влучно відтворює клімат епохи, впроваджуючи лексичні архаїзми, такі як назви установ, турецьких, татарських, українських, молдавських очільників: пол. *hospodar* – укр. господар, пол. *kniaź* – укр. князь, пол. *bej* – укр. бей; музичні твори та фізичні вправи: пол. *kołomyjki* – укр. коломийки, пол. *prysiudy* – укр. присіди; світ природи: пол. *tuman* – укр. туман, пол. *porohy* – укр. пороги, пол. *bodiaki* – укр. будяки, пол. *oczeret* – укр. очерет, але й влучно використовує «архаїчні» фразеологічні звороти, приміром, в історичному романі «*Quo vadis*» знаходимо: пол. *wilk w owczej skórce* – укр. вовк в овечій шкурі, пол. *zwycięski*

jak Goliat – укр. переможний як Голяф, пол. *miłość od pierwszego wejrzenia* – укр. любов з першого погляду.

3. Ян Кохановський у вірші «*Na dom w Czarnolesie*» (укр. «На дім в Чорнолісі») застосував такі фразеологічні звороти: пол. *wszędzie dobrze, ale w domu najlepiej* – укр. всюди добре, але вдома найкраще, пол. *ziemia obiecana* – укр. Земля Обітована, пол. *życie usłane różami* – укр. життя устелене трояндами;

в його творах знаходимо наступні фразеологізми: пол. *niebagatelna strata* – укр. значна втрата, пол. *przepełnione bólem* – укр. насичені болем.

4. Адам Міцкевич в своїй поемі «*Pan Tadeusz*»¹¹ (укр. «Пан Тадеуш») використав такі фразеологічні звороти: пол. *jabłko niezgody* – укр. яблуко розбрату, пол. *powrót do Itaki* – укр. повернення на Батьківщину, пол. *nie ma winy bez kary* – укр. немає провини без покарання, пол. *bić się w pierś* – укр. битися в груди;

у вірші «*Śmierć pułkownika*» (укр. «Смерть полковника») використано фразеологізм: пол. *dać z siebie wszystko* – укр. викластися на повну;

в поемі «*Dziady*»¹² (укр. «Дзяди») знаходяться такі фразеологізми: пол. *dawać komuś wiarę* – укр. вірити, що молитва допомагає душам;

в описово-рефлексійній поемі «*Reduta Ordonu*» (укр. «Редут Ордона») А. Міцкевич використав такі фразеологічні звороти: пол. *dać z siebie wszystko* – укр. віддати з себе все, пол. *pyrrusowe zwycięstwo* – укр. Піррова перемога (великою ціною).

5. Юліуш Словацький в романтичній драмі «*Balladyna*»¹³ (укр. «Балладина») вжив наступні фразеологізми: пол. *puszka Pandory* – укр. скринька Пандори, пол. *nie ma winy bez kary* – укр. немає провини без покарання, пол. *trzymać język za zębami* – укр. тримати язик за зубами, пол. *kto mieczem wojuje, ten od miecza ginie* – укр. хто з мечем прийшов, від меча і загине.

6. В історичних думках Александра Моргенбессера знаходимо значну кількість польських фразеологічних зворотів, а саме, в думі «*Hold w Śniatynie*»¹⁴ (укр. «Присяга в Снятині») він використав такі фразеологічні звороти як: пол. *szlachetna dusza* – укр. шляхетна душа, пол. *dojrzały rozum* – укр. світла голова, пол. *złota swoboda* – укр. золота свобода;

в думі «*Kłęska bukowskińska*»¹⁵ (укр. «Буковинська поразка») знаходимо наступні фразеологізми: пол. *czarny szlak* – укр. чорна дорога, пол. *kwiat narodu* – укр. цвіт нації, пол. *żelazne serce* – укр. залізне серце;

в думі «*Mściśław Mściślawicz*»¹⁶ (укр. «Мстислав Мстиславич») Александр Моргенбесер використав наступні фразеологічні звороти: пол. *chrobry jak lew* – укр. хоробрий як лев, пол. *zwycięski jak Goliat* – укр. переможний як Голяф, пол. *czysta krew* – укр. чиста кров та інші.

¹⁰ Müldner-Nieckowski P., Müldner-Nieckowski Ł. Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego. Pomoc dla piszących [A large phraseological dictionary of the Polish language. A help for writers], Warszawa: Aula, 2022, P. 1184 [in Polish].

¹¹ Mickiewicz A. Pan Tadeusz [Sir Thaddeus], Warszawa: Świat książki, 2024, P. 352 [in Polish].

¹² Mickiewicz A. Dziady [Forefathers' Eve], Kraków: Greg, 2025, P. 305 [in Polish].

¹³ Słowacki J. Balladyna, Kraków: Greg, 2022, P. 180 [in Polish].

¹⁴ Morgenbesser A. Dumy historyczne [Historical dumas], Czerniowce: Greg, 1872, P. 5-9 [in Polish].

¹⁵ Ibidem, P. 21-43.

¹⁶ Ibidem, P. 66-91.

Рис. 1. Лекція для студентів та викладачів Вроцлавського університету в рамках програми Erasmus+ Staff Teaching, присвячена фразеологізмам в творах А. Моргенбессера. Фото Д. Мурлікєвіч, м. Вроцлав (Республіка Польща), травень 2025 р.

У сучасних польських художніх творах, як підкреслює відомий польський мовознавець Єжи Бартмінський, переважає розмовний стиль – це багатий стиль, який з легкістю піддається різноманітним трансформаціям, поглинає елементи інших видозмін художнього стилю; це також галузь, в якій можна помітити значну кількість проявів креативності його користувачів, прикладом чого є спосіб, яким в своїх творах сучасний польський поет Ян Твардовський використовує фразеологічні звороти. У вірші «Dlaczego» (укр. «Чому») він використовує ідіоматичний зворот «*udawać Greka*» (укр. *вдавати грека*) – вдавати відсутність орієнтації, несвідомість подій; у віршах зі збірки «*Zaufałem drodze*»¹⁷ (укр. «Довірився дорозі») він модифікує польські фразеологізми, приміром, «*niech cię diabeł weźmie*» (укр. «най би тебе качка копнула») до свого авторського стилю і вживає «*...diabli cię wzięli*» – укр. *...качки тебе копнули*. У деяких творах Яна Твардовського помічаємо накопичення фразеологізмів таким чином, що вони переважають в тексті:

«*Stale narzekamy
na dziurę w moście
na piąte koło u wozu
na dwa grzyby w barszczu
na kropkę bez i...*»
«*Narzekania*»¹⁸.

Відповідниками яких є класичні фразеологізми: пол. *potrzebny jak dziura w moście* – укр. *як потрібний кобилі хвіст (непотрібний)*; пол. *piąte koło u wozu* – укр. *п'яте колесо до воза, зайвий*; пол. *dwa grzyby w barszczu* – укр. *сунати як з рукава (багато)*; пол. *kropka bez i (postawić kropkę nad i)* – укр. *поставити крапку над і*.

У короткому вірші «*Rachunek sumienia*», який вийшов у світ в збірці «*Przezroczystość. Wybór wierszy*»¹⁹ ксьондз Ян Твардовський використовує модифікований фразеологізм: пол. *jak piątą klepką* (класичний польський фразеологізм *brak piątej kleпки*) – укр. *як п'ятою клепкою* (класичний український фразеологізм *немає клепки в голові*).

Під час вибору фразеологізмів в поетичній творчості Я. Твардовського вирішальними є значна кількість чинників, а саме, наголос, ритміка, звукові елементи, але найбільше значення мають експресивно-стилістичні та синтактичні властивості²⁰.

Дослідженням творчості та фразеології в текстах сучасних польських письменниць Малгожати Мусєровіч та Моніки Швай займалася Анна Тирпа²¹.

У романах Малгожати Мусєровіч з циклу «*Jeżycjada*» (укр. «Єжициjada») знаходимо не тільки класичні польські фразеологізми, але й змінені, т.зв. інноваційні фразеологізми:

пол. *utopić w łyżce wody* – у М. Мусєровіч *utopić w łyżce dziegciu* – укр. *втонити в ложці дьогтю (воду)*;

¹⁷ Twardowski J. Zaufałem drodze. Wiersze zebrane 1932-2006 [I Trusted the Road. Collected Poems 1932-2006], Warszawa: Bellona, 2007, P. 1248 [in Polish].

¹⁸ Twardowski J. Wybór wierszy [Selection of poems], Żychlin: Books, 2023, P. 272 [in Polish].

¹⁹ Twardowski J. Przezroczystość. Wybór wierszy [Transparency. Selection of poems], Kraków: Znak, 2001, P. 268 [in Polish].

²⁰ Szerszunowicz J. Stylotwórcza funkcja związków frazeologicznych w twórczości księdza Jana Twardowskiego a ich przekład na materiale tłumaczeń wybranych wierszy [The stylistic function of phraseological units in the works of Father Jan Twardowski and their translation in the material of translations of selected poems], Literary Diary, 2014, P. 101-121 [in Polish].

²¹ Tyrpa A. Polska literatura piękna źródłem reproduktów w powieściach Małgorzaty Musierowicz [Polish artistic literature as a source of reproductions in the novels of Małgorzata Musierowicz], Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis, Studia Linguistica XI, Kraków, 2016, P. 119-136; Tyrpa A., Źródła reproduktów w powieściach Moniki Szwai [Sources of reproductions in Monika Szwai's novels], Perspektywy współczesnej frazeologii polskiej. Geneza dawnych i nowych frazeologizmów, red. G. Dziamska-Lenart, J. Liberek, Poznań, 2016, P. 135-157 [in Polish].

пол. *ciarki przeszły po plecach* – у М. Мусєровіч *ciarki przeszły koło nosa* – укр. *мурашки по шкїрі (біля носа) пробігли*;

пол. *jakby piorun trzasnął* – у М. Мусєровіч *jakby go grom strzelił* – укр. *ніби блискавка вдарила*;

пол. *przyciągać kogoś wzrokiem* – у М. Мусєровіч *złapać kogoś wzrokiem* – укр. *привернути чиюсь увагу*;

а також класичні польські фразеологізми: пол. *stawia czoło przeciwnościom* – укр. *зносить труднощі та інші*.

Особливу популярність серед осіб, які починають вивчати польську як іноземну мову, завоювали твори Моніки Шваї, яка пише живою, простою та досить забавною мовою з використанням сучасних фразеологізмів. Приміром в своєму моралізуючому романі «*Dziewice, do boju*»²² (укр. «*Діви, до бою*») вона використовує такі фразеологічні звороти як: пол. *trzymała fason* – укр. *була у формі*, пол. *roztowa się nie kleiła* – укр. *розмова не клеїлася (не в'язалася)*, пол. *tylko dla orłów* – укр. *тільки для асів*;

в романі «*Jestem nudziarą*»²³ (укр. «*Я зануда*») знаходимо такі фразеологізми: пол. *tam przerażane* – укр. *бути в скрутній ситуації*, пол. *(uczelnię) tam z głowy* – укр. *(заклад вищої освіти) я позбулася цієї проблеми*; пол. *nudzą mnie śmiertelnie* – укр. *набридли мені нестерпно*; пол. *(Tacy faceci) nigdy na mnie nie leca* – укр. *(Таким хлопцям) я ніколи не подобаюсь*; пол. *wyszczrzyła (duże białe) zęby* – укр. *вищирила (великі білі) зуби та інші*;

в моралізуючому романі «*Stateczna i postrzelona*»²⁴ Моніка Швая використовує такі фразеологічні звороти як: пол. *trzyma ją kamienne twarze* – укр. *зберігають кам'яні обличчя*, пол. *nie przepadają za sobą* – укр. *вони не ладнають*, пол. *złapałam karpia* – укр. *я пробила шину та інші*.

Читання літературних творів з фразеологізмами в голос покращує сприйняття мови на слух, особливо якщо воно поєднане з прослуховуванням аудіокниг, а також воно значно покращує вимову та розуміння іноземної мови, сприймаючи відповідним чином акцент, правильну вимову, інтонацію й думку автора.

Фразеологізми, використані в творах сучасних поетів та письменників, краще відображають сучасні реалії та є чудовим джерелом фразеології для вивчення сучасних іноземних мов. Натомість читаючи твори мовою оригіналу та занурюючись в твори класиків іноземної літератури з попередніх епох, учні та студенти значно розширюють свої мовні горизонти і краще орієнтуються в історії, культурі та звичаях даної країни.

Підсумовуючи, варто зазначити, що фразеологізми не тільки виконують функції з передачі традиційного лексичного запасу в кожній мові, але є також рушієм інновацій не тільки для поетів, письменників, а й для осіб, які вивчають іноземні мови.

Таким чином, фразеологізми займають значне місце у вивченні іноземних мов та польської мови зокрема, оскільки вони є не тільки невід'ємною частиною творів польської художньої літератури, але й значно покращують рівень володіння та засвоєння іноземних мов.

Слюсар Олег – доцент кафедри сучасних іноземних мов та перекладу факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. В науковому доробку автора – понад 60 надрукованих праць, 2 словники (1 – у співавторстві). Коло наукових інтересів: історична антропонімія, методика викладання іноземних мов, енергетична безпека, історія Буковини та Чернівців.

Sliusar Oleg – Associate Professor of the Department of Modern Foreign Languages and Translation Studies of the Faculty of History, Political Science and International Studies of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. In the scientific heritage of the author – more than 60 published works, 2 dictionary (1 co-authored dictionary). Research interests: Teaching Methods of Foreign Languages, Energy Security, history of Bukovina and Chernivtsi.

Received: 5.05.2025

Advance Access Published: June, 2025

© O. Sliusar, 2025

²² Szwaia M. *Dziewice, do boju!* [Virgins, to battle!], Warszawa: Sol, 2008, P. 242 [in Polish].

²³ Szwaia M. *Jestem nudziarą* [I'm a bore], Warszawa: Prószyński i S-ka, 2011, P. 360 [in Polish].

²⁴ Szwaia M. *Stateczna i postrzelona* [Sedate and sharp], Warszawa: Prószyński i S-ka, 2005, P. 480 [in Polish].